

Henryk Paprocki

Modlitwy odmawiane przed amboną

Elpis 14/25-26, 195-215

2012

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

MODLITWY ODMAWIANE PRZED AMBONĄ

Słowa kluczowe: Liturgia, modlitwy przed amboną, księgi liturgiczne

Jedną z cech charakterystycznych liturgii bizantyjskiej jest ostatnia modlitwa (gr. εὐχη ὀπισθάμβωνος, scs. молитва заамвонная), odmawiana z reguły wśród wiernych, według redakcji weneckiej leiturgikonu przed amboną (stąd nazwa modlitwy), według redakcji jerozolimskiej przed ikoną Chrystusa w ikonostasie. Modlitwa ta jest pozostałością ceremonii, gdy kapłan wychodził by pobłogosławić wiernych przez nałożenie rąk, co jeszcze pozostało w rzymskiej mszy prymicyjnej. W Kościele prawosławnym modlitwę tę do dzisiaj odmawia nowowyświęcony kapłan¹.

W *Codex Porphyrios* (z X wieku) występuje 28 modlitw zwanych εὐχαι ὀπισθάμβωνος lub ὀπιστάμβωνον, z których 13 jest umieszczonych po LitBAZ, 11 po LitCHR i 4 po sakramentarzu, przy końcu rękopisu. Ze 162 rękopisów opisanych przez A. Dmitrijewskiego² tylko w ośmiu występują jeszcze te modlitwy, przy czym jeden z rękopisów pochodzi z XVI–XVII wieku, co świadczy o korzystaniu z tych modlitw także w późniejszych czasach, ale nie wszędzie i nie w jednakowym zakresie. Ojciec M. Orłow wydał pełny tekst tych modlitw w języku greckim wraz z tekstem starosłowiańskim zachowa-

¹ K. Kern, *Евхаристия. Из чтений в Православном богословском институте в Париже*, Paris 1947, s. 335. Poprzedzające modlitwę wezwanie „W pokoju wyjdźmy” początkowo wygłaszał diakon, por. Jan Chryzostom, *Contra Iudaeos oratio* 3, PG, 48, 870 = Źródła Myśli Teologicznej, t. 41, Kraków 2007, s. 98.

² A. Dmitrijewskij, *Описание литургических рукописей хранящихся в библиотеках православного востока*, Т. 2, *Εὐχολόγια*, Kijów 1901, s. 21 i 67.

nych fragmentów i przekładem na język rosyjski³. Biskup Porfiriusz Uspienski podkreślał starożytność tych modlitw i apelował o ich przywrócenie, ze względu na treść, wyjaśniającą istotę święta⁴. Hipoteza, że modlitwy odmawiane przed amboną to prawdopodobnie pozostałość dawnych zmiennych prefacji (jak w liturgii rzymskiej), które będąc w Bizancjum wyparte przed wschodnią anaforą, przeszły do modlitw odmawianych przed amboną, podobnie jak epikleza typu rzymskiego przeszła do modlitwy ofiarowania i ektenii po anaforze nie wydaje się być prawdopodobna. Modlitwy te rekapitują bowiem treść anafory, gdy anafora stała się cichą modlitwą kapłana, i mają znaczenie modlitwy skłonienia głów. Z 28 modlitw w *Codex Porphyrios* tylko jedna jest przypisana Bazylemu Wielkiemu i przypomina modlitwę odmawianą obecnie⁵. W LitJAK po tej modlitwie

3 M. Orłow, *Литургия святого Василия Великого*, Sankt Petersburg 1909, s. 321-381.

4 P. Uspienski, *Первое путешествие в Афонские монастыри и скиты в 1846 году*, Kijów 1877, I, 2.

5 N. Uspienski, Анафора, „Богословские Труды”, 13(1960), s. 102; F. E. Brightman, *Liturgies Eastern and Western, being the Texts Original or Translated of the Principal Liturgies of the Church*, T. I: *Eastern Liturgies*, Oxford 1896, s. 501. W *Codex Barberini* gr 336 przy końcu LitBAZ znajduje się modlitwa odmawiana przed amboną Κύριε ὁ θεὸς ἡμῶν, σῶσον τὸν λαόν σου (J. Goar, *Ἐκχολόγιον sive Rituale Græcorum complectens ritus et ordines Divinæ Liturgiæ, officiorum, sacramentorum, consecrationum, benedictionum, funerum, orationum, etc. cuilibet personæ, statui vel tempori congruos, juxta usum Orientalis Ecclesiæ*, Venetia 1730², s. 152), natomiast przy końcu kodeksu umieszczona jest jedna modlitwa przypisywana Janowi Chryzostomowi, jedna przypisywana Germanosowi z Konstantynopola i dwie anonimowe. Zachowało się ponad sto modlitw tego rodzaju, por.: A. Strittmatter, *The Barberinum s. Marci of Jacques Goar*, „Ephemerides Liturgicæ”, 47(1933), s. 364-365 i 367 nota 3. Obecna modlitwa odmawiana przed amboną pozostała jako jedyna od XV wieku. Modlitwy odmawiane przed amboną opublikował A. Jacob, *Les prières de l'ambon du Barber. gr 336 et du Vat. gr 1833*, „Bulletin de l'Institut Historique Belge de Rome” [dalej: BIHBR], 37(1966), s. 17-51 (w niekompletnym *Codex Vat. gr 1833* było nie mniej niż 37 tych modlitw); tenże, *Addenda*, BIHBR, 39(1968), s. 327-331; tenże, *Les prières de l'ambon du Léningr. gr 226*, BIHBR, 42(1972), s. 109-137 (28 modlitw i modlitwy z innych kodeksów); tenże, *Nouveaux documents italo-grecs pour servir à l'histoire du texte des prières de l'ambon*, BIHBR, 38(1967), s. 110-144 (z 8 kodeksów, w tym 33 modlitwy z *Vat. gr 2032*). Tradycja gruzińska zna 26 modlitw (5 zwykłych i 21 świątecznych) odmawianych przed amboną (K. Kekelidze, *Литургические*

następuje od razu błogosławieństwo. Jest rzeczą charakterystyczną, że w *Codex Barberini gr 336* w formularzu LitCHR i LitPRAES nie ma ani modlitwy odmawianej przed amboną, ani też modlitwy skeuophylakionu. Obie Liturgie kończy wezwanie diakona „Wyjdźmy w pokój”. Modlitwa odmawiana przed amboną nie była przewidziana w pierwotnym schemacie liturgicznym, gdyż występuje po ostatniej proklamacji diakona (według *Codex Sinai gr 1040* w LitPRAES po modlitwie $\delta\pi\sigma\theta\acute{\alpha}\mu\beta\omega\nu\varsigma$ diakon mówił $\text{Ἐν εἰρήνῃ καὶ ἀγάπῃ Θεοῦ πορευθῶμεν}$). W *Codex Barberini gr 336* modlitwa odmawiana przed amboną oznaczona jest siedem razy terminem $\epsilon\pi\sigma\theta\acute{\alpha}\mu\beta\omega\nu\varsigma$ i dwa razy terminem $\delta\pi\sigma\theta\acute{\alpha}\mu\beta\omega\nu\varsigma$. $\text{Ἐπισθ\acute{\alpha}\mu\beta\omega\nu\varsigma}$ oznacza, iż modlitwę odmawiano „na ambonie”, a $\delta\pi\sigma\theta\acute{\alpha}\mu\beta\omega\nu\varsigma$, że odmawiano ją przed ikoną Chrystusa znajdującą się „za amboną”, od strony zachodniej, między amboną i bramą narteksu. *Codex Barberini gr 336* jest jedynym świadkiem przejścia od praktyki pierwotnej do późniejszej. W wypadku, gdy modlitwa nie była słyszalna, odmawiano ją z lewej strony ambony. Można udowodnić, że od przełomu XI i XII wieku odmawiano ją, jak i dzisiaj, *ante cancellos* (gr. $\epsilon\mu\pi\rho\sigma\theta\epsilon\nu\ \tau\acute{\omega}\nu\ \acute{\alpha}\gamma\iota\omega\nu\ \theta\acute{\upsilon}\rho\omega\nu$)⁶.

Obecnie można zauważyć tendencję do przywrócenia modlitw odmawianych przed amboną ze względu na ich dydaktyczny charakter, ściśle związanych z konkretnym świętem. Modlitwy te zostały przy-

грузинские памятники в отечественных книгохранилищах и их научное значение, Tyflis 1908, s. 423). *Euchologion Grottaferrata* ГВ VII z X wieku posiada 2 modlitwy tego typu po LitBAZ, 1 po Liturgii Piotra i 33 po LitCHR (G. Passarelli, *L'euclologio Cryptense* ГВ VII (sec. X), Tesalonika 1982 (Analecta Vlatadon, 36), s. 78-86, 166-167, 174). Por.: T. Minisci, *Le preghiere \u0398\u03c0\u03b9\u03c3\u03b8\u03b5\u03bc\u03b2\u03c9\u03bd\u03b5\u03b9 dei codici criptensi*, „Bollettino della Badia Greca di Grottaferrata”, 2(1948), s. 65-75; 3(1949), s. 3-10, 61-66, 121-132, 185-194; 4(1950), s. 3-14; A. Jacob, *O\u00f9 \u00e9tait r\u00e9cit\u00e9e la pri\u00e8re de l'ambon?*, „Byzantion”, 51(1981), s. 308-315; M. Arranz, *La Liturgie des Pr\u00e9sanctifi\u00e9s de l'ancien Euchologe byzantin*, „Orientalia Christiana Periodica”, 47(1981), s. 348-349, 354-355; M. \u017bel\u0161ow, *Главопреклонная молитва*, [w:] *Православная Энциклопедия*, XI, Moskwa 2006, s. 533-534.

⁶ F. E. Brightman, *Liturgies Eastern and Western, being the Texts Original or Translated of the Principal Liturgies of the Church*, t. 1, *Eastern Liturgies*, s. 501.

wrócone w Kościele greckim⁷ oraz w różnych jurysdykcjach amerykańskich⁸. Najpełniejsze dotychczasowe wydanie zawiera 96 modlitw odmawianych przed amboną⁹. Poniżej podaję przekład aktualnych modlitw odmawianych przed amboną oraz kilkunastu innych modlitw tego typu, przeznaczonych na różne święta i dni roku liturgicznego, przede wszystkim wziętych z pracy o. Michaiła Orłowa oraz z wydania *Euchologionu* Jakuba Goara.

MODLITWY ODMAWIANE PRZED AMBONĄ

A. Aktualne modlitwy odmawiane przed amboną:

W Liturgiach św. Jana Chryzostoma i św. Bazylego Wielkiego

Panie, błogosławiący tym, którzy Ciebie błogosławią, i uświęcający tych, którzy zaufali Tobie, zbaw lud Twój i pobłogosław dziedzictwo Twoje. Strzeż pełni Kościoła Twego i uświęć miłujących wspaniałość Twego domu. Otocz ich chwałą poprzez Boską Twą moc i nie opuszczaj nas, pokładających nadzieję w Tobie. Daj pokój światu Twemu, Kościołom Twoim, kapłanom i całemu ludowi Twemu. Albowiem wszelka łaska i wszelki dar doskonały zstępuje z góry od Ciebie, Ojca Światłości, i Tobie chwałę, dziękczynienie i pokłon oddajemy, Ojcu i Synowi, i Świątemu Duchowi, teraz i zawsze, i na wieki wieków.

W Liturgii uprzednio poświęconych Darów

Panie wszechmogący, który wszystkie stworzenia w mądrości uczyniłeś, i który ze swej niewypowiedzianej Opatrzności, i wielkiej dobroci wprowadziłeś nas w te czcigodne dni, ku oczyszczeniu dusz

⁷ Ἱερατικόν, Ateny 1977.

⁸ *The Liturgikon. The Book of Divine Services for the Priest and Deacon*, New York 1999.

⁹ *Prayers behind the Ambon*, Kansas City 2005.

i ciał, ku opanowaniu namiętności, ku nadziei zmartwychwstania, który po czterdziestu dniach wręczyłeś wybranemu swemu słudze Mojżeszowi wyrte Twą ręką Tablice Przykazań, pozwól i nam, dobry, wziąć udział w dobrych zawodach, staraniem dobrym wypełnić ten okres postu, zachować nienaruszoną wiarę, zetrzeć głowy niewidzialnych węży, okazać się zwycięzcami grzechu i bez obawy osądzenia dojść do oddania pokłonu świętemu Zmartwychwstaniu. Albowiem błogosławione jest i wysławiane czcigodne, i wspaniałe imię Twoje, Ojca i Syna, i Świętego Ducha, teraz i zawsze, i na wieki wieków.

B. Na wielkie święta

Na święte Narodzenie Chrystusa

Zaczawszy Liturgię i osiągnąwszy kres wtajemniczenia, orędując za wszystkich przynosimy Tobie, wszechmocnemu Bogu, zewsząd pieśni. Ludowi, który przyszedł z nami i z nami posługiwał, daj godną odpłatę. Obecny i posługującym świętemu Twemu ołtarzowi duchownym daj dobre godności. Daj pokój temu wiernemu miastu Twemu i wszystkim miastom, gdyż Ty jesteś jedynym Bogiem nad wszystkimi czuwającym, pielęgnującym, pospieszającym ku pomocy i dającym wielkie dobro, i wszelki dar doskonały, zstępujący z wysoka, od Ojca Światłości, i Tobie chwałę oddajemy, Ojcu i Synowi, i Świętemu Duchowi, teraz i zawsze, i na wieki wieków.

Druga na święte Narodzenie Chrystusa

Chryste Boże nasz, który przed wszystkimi wiekami bez cierpień zajaśniałeś z Ojca niemającego początku i wszystko sam trzyma, w czasach ostatecznych z Najświętszej Dziewicy wcieliłeś się i urodziłeś, wyniszczywszy siebie dla nas, abyśmy wzbogacili się Twoim uniżeniem, owinięty zostałeś w pieluszki jako niemowlę i złożony w żłobie. Przyjmij, Władco, nasze modlitwy rozrzewniające i chwałę, jak przyjąłeś chwałę od pasterzy, dary i pokłon od magów, i uczyniłeś nas godnymi bycia na niebiosach z zastępami wojsk niebieskich, opiewa-

jących Ciebie, zrodzonego na ziemi, okazał godnymi niebieskiego daru tych, którzy świętują Twoje narodzenie. Albowiem jesteś Przyjacielem człowieka i Tobie chwałę oddajemy z Ojcem Twoim niemającym początku, i z Najświętszym, i Dobrym, i Życiodajnym Twoim Duchem, teraz i zawsze, i na wieki wieków.

Na Objawienie Pańskie

Panie Boże nasz, miłość Twoja do nas jest niewypowiedziana, a morze Twojej łaski bezgraniczne, gdyż Ty uznałeś za lepsze, aby Jednorodzony Twój Syn urodził się z Niewiasty, stał się człowiekiem z niezniszczalnej i stał się we wszystkim podobnym do nas oprócz grzechu, i nie mając potrzeby oczyszczenia został przez Jana ochrzczony za nas jako człowiek, aby dać nam odrodzenie z wody i Ducha, uświęciwszy naturę wody. Przez Niego poznaliśmy Ciebie, niemającego początku, i kłaniamy się Tobie, któryś z nieba w czasie chrztu ogłosił Go Synem Umiłowanym, i kłaniamy się sławionemu Najświętszemu Twemu Duchowi, który zstąpił na Niego mi okazał Go Chrzcicielowi. Tymże Duchem nas opieczętowałeś i obdarzyłeś łaską przez chrzest, uczyniłeś wspólnymi Chrystusowi Twemu. Nie pozbawiaj Go nas grzesznych, ale Jego mocą umocnij przeciwko wszelkiej złej mocy i wszystkich nas skieruj na drogę do Twego królestwa, aby i w nas zostało wysławione Najświętsze Imię Twoje, i Jednorodzonego Twego Syna wraz z Najświętszym Duchem, teraz i zawsze, i na wieki wieków.

Na Spotkanie Pańskie

Władco Panie, który posłałeś na świat Jednorodzone swoje Słowo, zrodzone z Niewiasty, zrodzone pod Prawem, aby Ono odkupiło będących pod Prawem, i przyjście Jego ogłosiłeś Starcowi Symeonowi przez Ducha Świętego, i okazałeś Jego obecność! Ty i nas, niegodne sługi, pobłogosław przez Twoje objawienie się, i przyjmij nasze modlitwy, jak przyjąłeś wyznanie Prorokini Anny, i uczyn nas godnymi,

abyśmy duchowymi rękoma nieustannie obejmowali wcielone Twoje Słowo i stali się uświęconymi świątyniami Najświętszego Ducha. Rozraduj nas mocą Twoją, daj nam zwycięstwo nad wrogami, aby w nas wysławione zostało Twoje wspaniałe i przesławne imię, i Jednorodzonego Twego Syna, i Życiodajnego Twego Ducha, teraz i zawsze, i na wieki wieków.

Na Zwiastowanie

Panie Boże wszechwładny, Ty zechciałeś, aby Jednorodzony Twój Syn wcielił się w nieznaną małżeństwa Niewiastę i stał się człowiekiem dla naszego zbawienia, posłałeś swego anioła Gabriela z dobrą nowiną do świętej Dziewicy Mariam o Jego poczęciu bez nasienia, do Dziewicy, którą Ty wybrałeś przed wszystkimi wiekami, aby stała się narzędziem tej budzącej bojaźń Tajemnicy. Dla Jej modlitw i wszystkich Twoich świętych głoś naszym duszom odpuszczenie grzechów, z Twojej łaski i radości nie do odebrania, daj ludowi Twemu pokój, wskaż nam drogę, którą idąc będziemy dobrze czynili przed Twoją łaskawością i postaw nas na drodze prowadzącej do królestwa Twego niebieskiego. Przez miłosierdzie Boga i Władcy, z którym jesteś błogosławiony z Najświętzym i Dobrym, i Życiodajnym Twoim Duchem, teraz i zawsze, i na wieki wieków.

Na Zaśnięcie Najświętszej Bogurodzicy

Boże, Boże nasz, który przez śmierć przenieś swoją Matkę do życia niezniszczalnego i pogrzebaną uczyniłeś Ją ponad zniszczenie grobu, co przewyższa słowo, i zewsząd przywiodłeś apostołów na Jej pogrzeb! Dla Jej modlitw wszystkich nas, świętujących Jej odejście, wyzwól z wszelkiej martwej myśli i czynu, wybaw z wszelkiego duchowego zepsucia, wyrwij ze śmiertelnych wątpliwości i zachowaj ponad niewiarę lub złą wiarę w grób. Zachowaj nas, przyzywających Ciebie, w tym świętym posługiwaniu przez odpuszczenie grzechów i pokutę oraz umocnij, abyśmy chodzili we wszystkich Twoich przy-

kazaniach. Uczyni wszystkich nas godnymi wiecznego Twego życia, gdyż Ty pragniesz zbawienia dla wszystkich ludzi i Tobie przynależy chwała z Ojcem Twoim niemającym początku i wszechwładnym, i z Najświętszym, i Dobrym, i Życiodajnym Twoim Duchem, teraz i zawsze, i na wieki wieków.

Druga na Zaśnięcie Najświętszej Bogurodzicy

Wywyższamy Ciebie, Przczysta, przez wszystkich opiewana Władczyni Bogurodzico, gdyż budzi bojaźń i nieogarniona jest Twoja tajemnica! Ty, Błogosławiona, przez Boga najbardziej pobłogosławiona, świętsza od wszystkich i mieszkanie Boga godne podziwu, radość dla całego świata, pomoc szybka dla potrzebujących! Świetliste jest dla nas obecne święto, Nieskalana, przedziwne jest Twoje Zaśnięcie, Przczysta, chwalebne Twoje wstępowanie, gdyż odeszłaś przewyższając wszystkich ludzi, patriarchów i proroków zarazem. Jak mówi Pismo: Henoch, który spodobał się Bogu, został zabrany, grobu Mojżesza nie zna nikt z ludzi, Eliasz został zabrany na niebo na wozie ognistym. Ty okazałaś się Matką, niebem, tronem i świątynią Boga Słowa. Przeto mając wielką odwagę proś Syna swego i Boga naszego, który w niewypowiedziany sposób wcielił się w Ciebie, w ręce którego oddałaś swoją świętą duszę, aby darował pokój światu i świętym swoim Kościołom, aby zmiłował się nad naszą nędzą i wyzwolił z mroku osądzenia oraz poddania jarzmu usprawiedliwienia, aby wybawił też nas z grzechów naszych i uczynił godnym królestwa niebieskiego, abyśmy i my, niegodni Twoi słudzy, stali się przez łaskę godnymi oddawać chwałę Ojcu i Synowi, i Świętemu Duchowi, teraz i zawsze, i na wieki wieków.

C. Na okres Triodionów postnego i paschalnego:

Na niedzielę o Celniku i Faryzeuszu

Panie Boże nasz, my niegodni staliśmy się godnymi stania na świętym Twoim miejscu i nie mogąc przynieść Tobie żadnego dobrego czynu, przynosimy jako ofiarę Tobie, który nie potrzebujesz niczego z naszych dóbr, skruszone serca i pokornego ducha, prosząc dla siebie o Twoją łaskawość zmiłowania się nad grzechami. Usłysz nasze nędzne modlitwy, który nie poniżyłeś celnika korzącego się przed Tobą, lecz okazałeś bardziej sprawiedliwym od faryzeusza chwającego samego siebie, którego pychę i okropną wielomówność zabierz z naszych serc i daj nam żalność celnika oraz pokorę zbliżającą do Ciebie, gdyż Ty wywyższasz pokornych i upokarzasz pysznych, uczyn nas godnymi szczęśliwości w królestwie niebieskim, zachowanym dla ubogich duchem. Przez miłosierdzie Chrystusa Twego, z którym jesteś błogosławiony wraz z Najświętszym i Życiodajnym Twoim Duchem, teraz i zawsze, i na wieki wieków.

Na niedzielę o Synu Marnotrawnym

Boże i Ojciec chwały, który wydałeś za nas Jednorodzonego swego Syna i uczyniłeś nas przez Niego swymi synami oraz uczyniłeś godnymi Ducha swego, zlituj się i teraz nad nami, przekraczającymi przekazania Twoje, i nie gub nas z tymi których odsunąłeś od siebie, nie sprowadzaj na nas głodu Twych duchowych darów, lecz uczyn nas godnymi zbliżyć się do Ciebie ustami i sercem, i okaż nad nami godność usynowienia, naśladowającymi nawrócenie się do Ciebie syna marnotrawnego, w którym okazałeś nam niewypowiedzianą Twoją miłość do grzeszników, abyśmy osiągnęli nieskończone Twoje dobra, które przygotowałeś dla pełniących Twoją wolę. Przez łaskę, miłosierdzie i przyjaźń do człowieka Jednorodzonego Twego Syna, z którym przynależy Tobie chwała wraz z Najświętszym Duchem, teraz i zawsze, i na wieki wieków.

Na Niedzielę Seropustną

Dzięki składamy Tobie, Panie Jezu Chryste, że dałeś nam na zbawienie obecny czas postu, przygotowując w krótkim czasie uleczenie wielkich ran naszych dusz i podejmując zdjęcie z nas licznych grzechów. Modlimy się do Ciebie, Dobry, abyś zdjął z nas także wszelką faryzejską obłudę i oddalił żydowską ponurość. Odpędź fałszywą wstrzemięźliwość, wszelkie zakazane czyny, gadatliwość i złe zamysły. Napełnij nas światłością i prawdą, której Ty nadałeś moc prawną. Umocnij nas na walkę z żądzami, daj nam moc do walki z grzesznością i przez odsunięcie od nas żądz przygotuj nas do pójścia za Tobą, który pokazałeś nam zwycięstwo nad diabłem przez post i stanie się uczestnikami śmierci i zmartwychwstania Twego oraz nasylenie się wieczną słodyczą, którą Ty przygotowałeś dla głodnych i spragnionych Twojej sprawiedliwości. Przez post i wiarę w Ciebie daj nam moc przeciwko wszelkim atakom wrogów. Albowiem Ty jesteś Bogiem miłosierdzia i Tobie chwała przynależy z Ojcem i z Najświętszym, i Dobrym, i Życiodajnym Twoim Duchem, teraz i zawsze, i na wieki wieków.

Na I Niedzielę Wielkiego Postu

Chrystus Bóg nasz, który podtrzymuje wszystkich upadających i podnosi zranionych, nie oddzielając się zstąpił z łona Ojca, wcielił się w świętą Dziewicę Marię i przyszedł na świat, aby naszą upadłą naturę uczynić godną opieki i przywrócić do pierwotnej ojczyzny, poddaną atakom bezcielesnych zabójców duszy, pozbawioną niezniszczalności i ciężko przez nich zranioną. Ty, Władco, ulecz nasze niewidzialne rany i przewiąż rany duszy czcigodną swoją Krwią, którą Ty za nas wylałeś, i świętym Twoim namaszczeniem, które nam dałeś, i wybaw nas z klęsk nieustannie zadawanych nam przez niewidzialnych złoczyńców, którzy spieszą, aby porwać nam nawet wiarę w Ciebie i nadzieję, i pragną zmyć z nas łaskę Twoją. Nie pozbawiaj nas pełnego przyjaźni do człowieka i zbawczego leczenia, abyśmy wyleczywszy

się z wszelkiego skalania stali się godnymi nazwania pierworodnymi, zapisanymi na niebiosach, gdyż Ty jesteś lekarzem niewidzialnych i widzialnych chorób. Albowiem Ty jesteś Bogiem naszym i Tobie chwałę oddajemy, Ojcu i Synowi, i Świętemu Duchowi, teraz i zawsze, i na wieki wieków.

Na II Niedzielę Wielkiego Postu

Władco Panie Boże nasz, błagamy Twoją łaskawość: Usłysz nas, niegodne sługi Twoje, i uczynj nas zdolnymi dojścia do upragnionego końca tego czasu postnego, danego nam przez Ciebie ku poprawie, i nas, którzy podjęliśmy należne wysiłki, kieruj do oczekiwanych koron. Zdejmij z nas oręż ciemności i upiększ orężem światłości Twojej, daj nam wstrzemięźliwość bez obłudy, modlitwę ukrytą, lecz przyjemniejszą Tobie oraz jałmużnę bez chwały własnej i miłą Tobie. Przez miłosierdzie Jednorodzonego Syna Twego, z którym przynależy Tobie chwała, Ojcu i Świętemu Duchowi, teraz i zawsze, i na wieki wieków.

Na V Niedzielę Wielkiego Postu

Chryste Boże nasz, przyjmij nasze nędzne modlitwy, jak przyjąłeś łzy i miro nierządnic, i uciesz się naszymi pieśniami jak jej pocałunkami, i daj nam jej piękne nawrócenie, i uczynj nas godnymi, jak i ją, odpuszczenia grzechów, i jak od niej nie odwróciłeś się, gdy przypadła do przeczystych Twoich nóg, tak nie odrzuć i nas, przypadających do niewidzialnych stóp Twojej przyjaźni do człowieka, i jak jej nie odesłałeś ze wstydem, wyznającej Tobie, znawcy serc, swoje tajemnice, tak i nas nie zawstydz, objawiając ukryte nasze grzechy wobec aniołów i ludzi na budzącym bojaźń Twoim Sądzie, ale uczynj nas dziedzicami wiecznego przebaczenia i niezniszczalnej Twojej chwały. Albowiem jesteś Przyjacielem człowieka i sławiony jesteś z niemającym początku Ojcem Twoim, i z Najświętszym, i Życiodajnym Twoim Duchem, teraz i zawsze, i na wieki wieków.

Na Sobotę świętego Łazarza

Chrystus Bóg nasz, który zmarłego od czterech dni Łazarza rozwiązał z więzów śmierci i przywrócił do życia, niechaj ożywi nas, umarłych przez grzechy, dając życie nieśmiertelne, i uczyni nas, mających nadzieję, dziedzicami życia wiecznego, albowiem Ty jesteś życiem i zmartwychwstaniem naszym, i Tobie przynależy chwała z nieśmiertelnym Ojcem, i z Najświętszym, i Dobrym Duchem, teraz i zawsze, i na wieki wieków.

Na Niedzielę Palmową

Panie Boże nasz, który przyjąłeś i usłyszałeś w Betanii łzy świętych niewiast z wonnościami, Mart i Marii, i usłyszawszy, że Łazarz umarł i został pogrzebany, powiedziałaś świętym swoim uczniom i apostołom: „Łazarz umarł i ja raduję za was, gdyż idę go obudzić”. Ty, dobry Władco, przyjmij błaganie tych, którzy przyzywają Ciebie całym sercem. Gdy Żydzi nie wierzyli, Ty wskrzesiłeś go po czterech dniach z grobu, powiedziawszy „Łazarzu, wyjdź!”, i natychmiast wyszedł umarły, związany pogrzebowymi przepaskami na rękach i nogach, a twarz jego była przewiązana chustą. Ty zaś znowu nakazałeś i powiedziałaś: „Rozwiążcie go i pozwólcie odejść”. Gdy Ty, Przyjacielu człowieka, Boże nasz, przyszedłeś do Betfage na górze Oliwnej, która jest w pobliżu Betanii, Ciebie jadącego na osiołku z gałęziami palmowymi w rękach spotkały dzieci hebrajskie z Jerozolimy, wołając i mówiąc: „Hosanna Synowi Dawidowemu, błogosławiony który przyszedł i znowu idzie w imię Pańskie, Król Izraela”. Przeto i my, wierni, z bojaźnią i miłością ze znakami zwycięstwa wołamy radośnie do Ciebie, jedynego nieśmiertelnego i zwycięzcy, mającemu władzę nad życiem i śmiercią: „Błogosławiony idący w imię Pana, błogosławiony i dający życie wszystkim nam, którzy staliśmy się godnymi przyjęcia świętych, przeczystych, nieśmiertelnych, życiodajnych, niebieskich i budzących bojaźń Twoich Tajemnic na odpuszczenie grzechów. Al-

bowiem Tobie przynależy wszelka chwała, Ojcu i Synowi, i Świętemu Duchowi, teraz i zawsze, i na wieki wieków.

Na Wielki Czwartek

Władco najświętszy i najłaskawszy, śpiewany i wywyższany, dzięki składamy Tobie, bezgrzesznemu Bogu, który przyjął ma siebie i za nas dobrowolnie przecierpiał męki cielesne. Gdy chwalebni uczniowie w czasie umycia nóg na wieczerzy zostali oświeceni, wtedy niegodny Judasz, omroczony żądzą srebra, wziął trzydzieści srebrników, cenę oszacowanego, i wydał sprawiedliwego Sędziego przestępczym arcykapłanom i uczonym w Piśmie. Pełen wielu łask i uczyniony uczniem dokonał zdrady i wydał nieprawym wilkom Ciebie, nieśmiertelnego Króla i Pana chwały, a potem wzięwszy w ręce sznur i umoczywszy swoją rękę w solnicy, mówił przestępczym kapłanom: „Kogo pocałuję, On jest, chwytajcie Go!” O, bezprawne przestępstwo Judasza! Pożądanie srebra doprowadziło Ciebie do samobójstwa, które dokonałeś ze sprawiedliwego wyroku Bożego. My zaś, wierni, z miłością przyjmując przeczyste i życiodajne Ciało i Krew, z miłością, bojaźnią i wiarą kłaniamy się Zbawicielowi cierpiącemu na krzyżu, pogrzebowi i zmartwychwstaniu Jego, Pana i Boga, i Zbawiciela naszego Jezusa Chrystusa. Albowiem Twoje jest królestwo i moc, i chwała, Ojca i Syna, i Świętego Ducha, teraz i zawsze, i na wieki wieków.

Na Paschę

Zajaśniał nam dzisiaj świetlisty dzień zbawienia, dzień Zmartwychwstania Pana naszego Jezusa Chrystusa, przeto tłumy wiernych zapełniły dziś świątynie Pańskie. Oto bowiem przeminął czas postu i osiągnęliśmy radość Zmartwychwstania Chrystusa Boga naszego: niebo jaśnieje gwiazdami, ziemia upiększa się, morze weseli się, świątynie prawosławnych uświęcają ojczyznę i raduje się cały świat. Niewiasty przynoszą wonności Królowi wieków, pobożni tryumfują, ka-

techumeni zostają oświeceni, wrogowie jedną się, grzechy zostają odpuszczone, Chrystus został wysławiony. Przyjmij więc naszą chwałę i pamiętaj o nas jako Dobry i Przyjaciel człowieka, umocnij wiarę, ukróć pogan, daj pokój całemu światu i stojący tutaj lud zachowaj w jednomyślności i miłości. Albowiem Ty jesteś prawdziwym Bogiem i życiem wiecznym, i Tobie chwałę, i dziękczynienie oddajemy, Ojcu i Synowi, i Świętemu Duchowi, teraz i zawsze, i na wieki wieków.

Na Antypaschę

Święty, Ty postawiłeś nas w swojej świątyni i okazałeś nam przybytek swój, włożywszy w nasze usta zwycięską pieśń. Ty rozradowałeś nas przeczystym i najświętszym Ciałem, napoiłeś nas z wiecznie płynącego Twego źródła, z przeczystego i życiodajnego Twego boku, który zobaczywszy, dotknąwszy i pokłoniwszy się Apostoł Tomasz donośnie zawołał: „Pan mój i Bóg mój!” Cóż oddamy Tobie, Władco, za wszystko, co nam dałeś? Jednakże Ty, wszechwładny Królu wszystkich, przyoblecz w sprawiedliwość naszych kapłanów, żyjących w wierze prawosławnej, wiernym daj moc w przeciwnościach, stojący tutaj lud zachowaj w pokoju, ukróć pogan, spraw powrót z niewoli braci naszych chrześcijan i daj pokój Twemu światu, Boża Zbawco nasz. Albowiem przynależy Tobie wszelka chwała, cześć, dziękczynienie i pokłon wraz z przeczystym Twoim Ojcem, i z Najświętszym, i Życiodajnym Twoim Duchem, teraz i zawsze, i na wieki wieków.

Na Wniebowstąpienie Pańskie

Władco, podnieś ku niebu nasze myśli, kłaniających się Twemu panowaniu na ziemi, i ku Tobie samemu skieruj nasz umysł od ziemskich trosk, Ty, który wzniosłeś w sobie samym naszą poniżoną naturę i uczyniłeś ją wspólną z tronem Twojego Ojca na wysokościach. Uczycь godnymi i nas na ziemi żyć jak na niebie, poszukujących i troszczących się o wyższe drogi, i oczekiwać Twego, gdy zasiadasz

po prawicy Boga, chwalebne i budzące bojaźń powtórnego przyjsia, obraz którego opowiedziałeś przez aniołów tym, którzy widzieli Twoje wstępowanie na niebo, błogosławionym apostołom, mającym być pochwyconymi na obłoki na spotkanie Ciebie, idącego sądzić świat w sprawiedliwości, abyśmy godnie wraz z nimi radowali się, kosztując Twojej słodyczy z woli i przyjaźni do człowieka Ojca Twego niemającego początku, z którym Ty jesteś błogosławiony i wysławiony z Najświętszym, i Dobrym, i Życiodajnym Twoim Duchem, teraz i zawsze, i na wieki wieków.

Na Pięćdziesiątnicę

Chrystus dokonawszy dla naszego zbawienia Zmartwychwstania swego po męce i wstąpienia na niebo, które nakłonił przy zstąpieniu swoim dla wcielenia się w Dziewicę dla nas, ogłosił na ziemi swoją Ewangelię i przez zstąpienie Pocieszyciela Ducha swego na uczniów swoich na ziemi, a także przez stałe i najświętsze w nich przebywanie, a przez nich i z nimi także w tych, którzy przez nich uwierzyli w Ciebie, potwierdzając niezienne przyjęcie i trwanie w Kościele różnych darów Ducha, nie zabieraj od nas, skalanych przez grzechy, łaski Jego, ale umartw wszelką cielesną właściwą nam myśl, przeszkadzającą Jego przebywaniu w nas, odpędź od nas wszelkie niegodne zamysły, puste słowa i czyny zasmucające Ciebie, zlikwiduj wszelkie skalanie i żądze, obciążające nas i dążące do wygaszenia oświecającej nas Światłości Twojej, i uczynienia naszych dróg mrocznymi. Nie pozbawiaj nas Twojej Światłości, uczyni nas czystym mieszkaniem Jego chwały, na podobieństwo bramy Twego przybytku, nieustannie obdarzaj nas pamięcią o głosie Ojca Twego niemającego początku, objawiającego Ciebie umiłowanym Synem, abyśmy rozmyślając o Twoich przykazaniach jaśnieli wraz z tymi, którzy stali się godnymi niewypowiedzianego Twego Królestwa, widząc w Tobie Ojca Twego niemającego początku, z którym jesteś błogosławiony z Najświętszym i Dobrym, i Życiodajnym Twoim Duchem, teraz i zawsze, i na wieki wieków.

Wspólna na święta

Miłujący Chrystusa, dzisiaj widzieliśmy Pana i Boga naszego leżącym na ołtarzu, dzisiaj widzieliśmy Władcę dzielonego w myślach wiernych i rozdawanego, dzisiaj słyszeliśmy święty i słodki głos, mówiący: „To jest Ciało moje, które za was jest łamane na odpuszczenie grzechów”. To Ciało spala ciernie grzechów i oświeca dusze wiernych, tego Ciała dotknąwszy niewiasta cierpiąca na krwotok wyzdrowiała, i to Ciało zobaczywszy córka Kananejki została uzdrowiona, do tego Ciała podeszła i objęła je z całej duszy nierządnicą, pozostawiła skalanie grzechów i osiągnęła królestwo niebieskie, to Ciało dotknąwszy Tomasz zawołał, mówiąc wielkim głosem: Pan mój i Bóg mój”. I jeszcze sam Pan mówi: „Pijcie z niego wszyscy, to jest Krew moja, wylewana za was i za wielu na odpuszczenie grzechów”. Piliśmy Krew niebieską i ziemską, piliśmy Krew wylewaną ze świętego Jego boku, piliśmy Krew, którą zostaliśmy odkupieni, piliśmy Krew, przez którą zostaliśmy wyzwoleni. Patrzcie, bracia, jakie Ciało spożywaliliśmy, patrzcie, bracia, jaką Krew piliśmy! Będziemy zdobywać dla siebie, bracia, wiarę czystą, miłość bez obłudy, abyśmy odziedziczyli królestwo niebieskie, a zawstydzeni zostaną wtedy wobec budzącego bojaźń Sędziego ci, którzy mędrkują z żądzą i złością. Albowiem Jemu przynależy chwała, cześć i pokłon, Ojcu i Synowi, i Świętemu Duchowi, teraz i zawsze, i na wieki wieków.

Inna modlitwa na święta

Boże najczystszy i wszystko widzący, najwyższy i nadprzyrodzony, i najlepszy, Ojcze, Synu współniemający początku i Święty Duchu, nierozdzielny od Ojca i Syna! W Duchu wszechmocnym i współwiecznym zanosimy dziękczynienie za to, co Ty nam, pokornym i grzesznym, objawiłeś, ogłosiłeś i uczyniłeś godnym wspomnienia, i okazałeś uczestnikami nieśmiertelnego i nieskalanego pokar-

mu. Przeto przyzywamy Ciebie i błagamy: Zachowaj sługi Twoje, posługujące Twoim świętym Tajemnicom, daj im dobre godności i wielką odwagę na budzącym bojaźń Sądzie Chrystusa Twego, zachowaj stojący lud w pokoju i jedności, umocnij wiarę, ukróć pogan, wybaw braci chrześcijan znajdujących się w niewoli, nawiedz słabych, bądź sternikiem dla znajdujących się w niebezpieczeństwie na morzu i daj pokój światu. Albowiem Ty jesteś dawcą dóbr i Zbawicielem naszym, i Tobie chwałę oddajemy, Ojcu i Synowi, i Świętemu Duchowi, teraz i zawsze, i na wieki wieków.

Inna modlitwa na święta

Boże wszystko widzący i znający serca! Stawszy się uczestnikami Twojej Bożej chwały przez przyjęcie przeczystych i życiodajnych Twoich Tajemnic, przyzywamy Ciebie: Nie odwracaj się od naszej natury, nie odrzucaj, nie porzucaj, ale daj nam to, co wystarcza we wszystkim, uleczając chorych, wybawiając z pokus, pocieszając w smutkach, pomagając w cnotach i cierpliwości, obficie obdarzając darami, dając w obecnym życiu wszystko pożyteczne, a także współsługom moim, diakonom, i całemu ludowi Twemu. Pozwól nam osiągnąć także nieśmiertelne Twoje życie i królestwo niebieskie. Albowiem Ty jesteś dawcą dóbr i Zbawcą dusz naszych, i Tobie chwałę oddajemy, Ojcu i Synowi, i Świętemu Duchowi, teraz i zawsze, i na wieki wieków.

Inna modlitwa na święta

Tobie, Władcy, który stworzyłeś i urządziłeś wszystko, przynosimy gorliwe modlitwy: Zachowaj pełnię Twego Kościoła, zbaw prawicą Twoją świat, przyjmij chętnie modlitwy nasze i nakłoń się szybko ku westchnieniom ludu, odwróć ataki obcych plemion, splamionych zabójstwami i zniszcz zamiary wszystkich wrogów oraz prześladowców, rozpuść zepsucie szerzone przez władcę tego świata i daj obfity pokój. Godność kapłaństwa wysław, bądź łaskawy dla starań diakonów, subdiakonów i śpiewaków, otocz łaską poranne czuwania lek-

torów, umocnij dziewice, podtrzymuj w cierpieniu smutek wdowieństwa i poucz o godności jednego małżeństwa, a wszystkich nas, mających nadzieję w Tobie, uczyn mieszkańcami królestwa niebieskiego, abyśmy żyjąc na dworze niebieskim z wieńcem niezniszczalności, oddawali Tobie chwałę, Ojcu i Synowi, i Świętemu Duchowi, teraz i zawsze, i na wieki wieków.

Inna modlitwa na święta

Panie Boże nasz, który przyjąłeś ofiarę chwały i posługę przyjemną Tobie, Ty jesteś Synem i Barankiem Bożym, który bierze grzechy świata, cielcem nieskalanym, który nie wziął na siebie jarzma grzechu, zabitym, dzielonym i niepodzielnym, spożywanym i niespożytym, i uświęcającym spożywających Ciebie, okazującym nas uczestnikami niewypowiedzianych i niebieskich Tajemnic na wspomnienie dobrowolnej męki i życiodajnego zmartwychwstania po trzech dniach. Ty, Władco, zachowaj sługi Twoje, wyzwól jeńców, bądź sternikiem żeglujących w niebezpieczeństwach morza i przyjdź na pomoc wszystkim, którzy proszą o Twoją pomoc. Albowiem Ty jesteś dawcą dóbr i Tobie chwałę oddajemy, Ojcu i Synowi, i Świętemu Duchowi, teraz i zawsze, i na wieki wieków.

Inna modlitwa na święta, św. Bazylego

Święty Boże, który postawiłeś pod sobą budzących bojaźń cherubinów i sprawiłeś, żeby przed Tobą stał zastęp mocy serafinów, świętych, przeczystych, wyniosłych, opierzonych, niosących płomienie i sławiących przez budzącą bojaźń moc świętych archaniołów! Ty, najwyższy Władco, przyjmij także dziękczynną modlitwę nas, grzesznych, i zachowaj pełnię Twego Kościoła, kapłanów Twoich przyodziej w sprawiedliwość, daj wyższe stopnie sługom Twoim diakonom i uczyn ich godnymi Twego czczonego kapłaństwa, i pobłogosław stojący tutaj lud Twój błogosławieństwem duchowym. Albowiem wszelki dar dobry i wszelki dar doskonały zstępujący z góry pochodzi

od Ciebie, Ojca Światłości, i Tobie chwałę oddajemy z Synem Twoim, i z Najświętszym, i Dobrym, i Życiodajnym Twoim Duchem, teraz i zawsze, i na wieki wieków.

Na wspomnienie świętego

Jakąż chwałę lub jaką pieśń, bądź też jakie dziękczynienie lub zapłatę oddamy Tobie, jednemu Przyjacielowi człowieka, Bogu naszemu, za to, że nawet nam osądzonym na śmierć i tonącym w grzechach dał wolność, dał nam nieśmiertelny i niebieski pokarm, święte Ciało i Krew Chrystusa swego. Przeto prosimy Ciebie, nie osądzaj nas, a także sługi Twoje diakonów zachowaj z nami w czci i godnym życiu. Zachowaj także do ostatniego tchu stojący tutaj lud Twój, który stał się uczestnikiem tajemnej wieczerzy. Niech będzie to dla nich na uświęcenie duszy i ciała, na zachowanie Twoich przykazań, abyśmy stali się godnymi osiągnięcia także niebieskiego Twego królestwa ze wszystkimi, którzy dobrze czynili Tobie od wieku, dla modlitw i orędownictwa świętej, przeczystej, chwalebnej, sławnej i błogosławionej Władczynie naszej Bogurodzicy i zawsze Dziewicy Marii, i świętego N., którego pamięć dzisiaj obchodzimy, i wszystkich świętych Twoich, teraz i zawsze, i na wieki wieków.

E. Dawne modlitwy odmawiane w Liturgiach

W Liturgii św. Bazylego Wielkiego

Władco Panie Jezu Chryste, Zbawco nasz, który przez święte Tajemnice Twoje uświęcasz przyjmujących je, uczynń nas godnymi uczestnikami Twojej chwały i przez nie okaż nam podobieństwo śmierci i zmartwychwstania Twego, udziel nam Twojej łaski, za nas zmarły i zmartwychwstały, i żyjący w światłości, zachowaj nas, a współsługom naszym i sługom Boskich Twoich Tajemnic daj dobre godności i wielką ufność przed budzącym bojaźń Sądem Twoim, daj pokój światu, Kościołom Twoim, kapłanom i całemu ludowi.

Albowiem Ty jesteś prawdziwym Bogiem naszym i życiem wiecznym, i Tobie chwałę oddajemy, Ojcu i Synowi, i Świątemu Duchowi, teraz i zawsze, i na wieki wieków.

Inna, w Liturgii św. Bazylego Wielkiego

Panie Boże nasz, zbaw lud Twój i pobłogosław dziedzictwo Twoje, strzeż pełni Kościoła Twego, uświęć tych, którzy miłują wspaniałość domu Twego, otocz ich chwałą poprzez Boską Twą moc i nie opuszczaj nas, pokładających w Tobie nadzieję. Albowiem święta jest Twoja świątynia, wspaniała i sprawiedliwa, i Tobie chwałę oddajemy, Ojcu i Synowi, i Świątemu Duchowi, teraz i zawsze, i na wieki wieków.

W Liturgii uprzednio poświęconych Darów

Nadziejo wszystkich krańców ziemi, Boże, który przez Prawo, Proroków i Ewangelistów dałeś nam święte dni postu na pokutę i zbawienie, wszystkim nam pozwól strzec drogi postu, daj wejściom i wyjściom naszym anioła pokoju, aby prowadził nas na drogi usprawiedliwień Twoich, przyjmij posty i klęczenie nasze w tym świętym czasie, i napełnij nas błogosławieństwem duchowym błogosławieństw Twoich, abyśmy napełnieni miłosierdziem chwałę Tobie oddawali, Ojcu i Synowi, i Świątemu Duchowi, teraz i zawsze, i na wieki wieków.

SUMMARY

Rev. Henryk Paprocki

Prayers behind the Ambon

Keywords: liturgy, prayer behind the ambo, liturgical books

One of the characteristics of the Byzantine liturgy is the last prayer called “The Prayer Behind the Ambo”. According to the Venetian edition of the Liturgikon, it is recited by the faithful in front of the pulpit or the ambo (hence the name), or before the icon of Christ on the iconostasis according to the Jerusalem edition. This prayer is a remnant of an old ceremony where the priest came out to bless the faithful by the laying on of hands, which is still practised during the priest’s first mass in the Roman Catholic Church. The prayer continues being recited also by the newly ordained priests in the Orthodox Church. In the 10th century Codex Porphyrios there are 28 such prayers. Of the 162 manuscripts described by A. Dmitriyevsky only eight contain them, with one manuscript coming from the sixteenth-seventeenth century, which shows that these prayers were also used in later times, but not everywhere and not in the same range. Currently, there is a tendency to restore the prayers recited before the pulpit because of their didactic nature, closely associated with a particular holiday. These prayers have been restored in the Greek Church and in various U.S. jurisdictions. The article is accompanied by a translation of current prayers behind the ambo, as well as other prayers of this type, intended for various holidays and days of the liturgical year.